

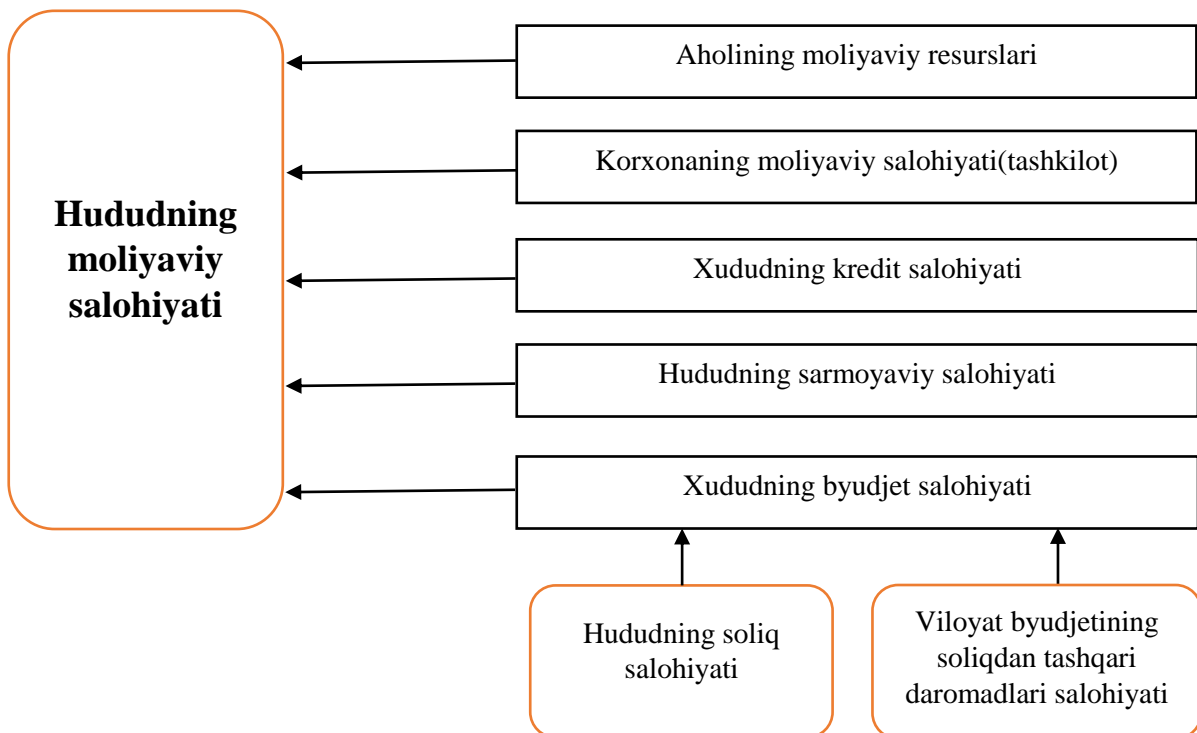
HUDUDLARDA SOLIQ SALOHIYATINI SAMARALI BOSHQARISH

G'oyimov Xusayn Bahodir o'g'li
Bank-moliya akademiyasi magistranti

Kirish: Mamlakatimizda byudjet-soliq sohasida olib borilayotgan islohotlar zamirida aholi turmush farovonligini yuksaltirish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning jadal rivojiga keng imkoniyat yaratish maqsadi mujassamdir. Xususan, iqtisodiyotda soliq yukini yanada kamaytirish, soliq solish mexanizmini soddalashtirish hamda soliq ma'murchiligini takomillashtirish borasidagi chora-tadbirlar ana shu maqsad ro'yobiga qaratilmoqda.

Moliyaviy potensial iqtisodiy resurslarning tarkibi sifatida soliq potensialini o'z tarkibiga oladi, shu jihatdan moliyaviy resurslar sifatida shakllangan daromad(foyda), aylanma, mol-mulk, nomoddiy mulk ob'ektlarining ma'lum qismi yuqorida ta'kidlanganidek, soliq potensialiga aylantiriladi.

Xususan bir qator iqtisodchi olimlarimiz har bir mahalliy ma'muriy hududdagi soliq tizimi tomonidan undirilishi kerak bo'lgan umumdavlat soliqlari bo'yicha soliq summalarining aniq belgilangan ma'lum bir qismi bevosita mahalliy byudjetlarning ixtiyorlariga birlashtirilgan daromadlar ko'rinishida qat'iy ulushda va doimiy asosda qoldirilishi oldindan belgilanib qo'yilishi kerakligini ta'kidlaydilar.

1-rasm. Hudud moliyaviy salohiyatining tarkibi¹

Bizning fikrimizcha, byudjet va soliq salohiyati tushunchalarini ajratish muhim ahamiyatga ega. Shunday qilib, Hudud soliq salohiyati byudjet salohiyatining asosiy ulushini tashkil qiladi, ammo hudud soliq salohiyati bilan bir qatorda soliqsiz byudjet daromadlarining salohiyatini ham o'z ichiga oladi. Ya'ni, davlat boshqaruvi orqali daromad olish qobiliyati sifatida aniqlanishi, mavjud vakolatlarga muvofiq munitsipal mulk va tegishli organlar tomonidan xizmat ko'rsatish mumkin. Sxematik ravishda moliyaviy salohiyatning tuzilishini 1-rasmda ko'rsatilganidek aks ettirish mumkin.

Hududning soliq salohiyati, bir tomondan, "Hududning iqtisodiy tuzilishi bilan belgilanadi va uning soliq ob'ektlari yoki asoslari sifatida tan olingan soliq resurslari bilan ta'minlanishi bilan tavsiflanadi.

Xulosa

Hudud soliq salohiyatining munozaraliligi uni aniqlash hamda tahlil qilish uslubiyoti asosini nazariy jihatdan o'rganishning kamchiliklaridan dalolat beradi, faoliyat yuritishi uchun yetarli ilmiy asos yo'qligiga va natijada davlatning soliq va byudjet tizimlarining real kamchiliklariga olib keladi. Pirovardida, bu natijada yuzaga kelgan salbiy soliq oqibatlari yoki xo'jalik yurituvchi sub'ektlar o'rtasida davlat tovarlarini taqsimlashning salbiy oqibatlari bilan ifodalanadi, bu esa hudud soliq salohiyatini nazariy asoslari kamchiliklarini bartaraf etishni talab qiladi.

Bugungi kunda respublikada hududlar soliq salohiyatini rivojlantirish ta'siri cheklangan qobiliyati va hududlar qiziqishi, O'zbekiston Respublikasi konsolidatsiyalashgan byudjetining soliq tushumlari, hududiy va mahalliy soliqlar past ulushi bilan xarakterlanadi. Shu bilan birga, zamonaviy soliq tizimi sharoitida, soliq salohiyati raqobat xususiyatlarini mustahkamlash, masalan, hududlar soliq salohiyatini oshirish hissasi, uning takomillashtirish uchun konseptual yo'nalishlarini amalga oshirish talabi, byudjetlararo munosabatlar rag'batlantirish funksiyasini rivojlantirish, yangilik va investitsiya jarayoni uchun soliq imtiyozlarini faollashtirish.

Soliq salohiyatini aniqlash, davlatda faoliyat ko'rsatayotgan soliq resurslarini shakllantirish va taqsimlashga oid munosabatlar majmui sifatida byudjet va moliyaviy salohiyatning ajralmas qismi bo'lgan hududlarning soliq salohiyatini belgilaydi. Bu ta'riflar sifat jihatdan har xil va shu bilan birga, strukturaviy jihatdan o'zaro bog'langan elementlar bo'lib, ularning o'xshashligining asosiy xususiyatlarini belgilaydi.

Hududlar soliq salohiyatini aniqlashda mavjud resurs, fiskal va aralash yondashuvlar qatorida aralash yondashuv respublikaning zamonaviy soliq tizimi sharoitlariga eng mos keladi. Moliya va resurs tarkibiy qismlaridan tashqari, hududlar soliq salohiyatining institutsional xususiyatlarini hisobga

¹ Yuldasheva Umida, Hududlarning soliq salohiyatini aniqlash va tahlil qilish uslubiyotini takomillashtirish

olib, uni soliq organlari tomonidan boshqarilganidek, amaldagi Qonunchilik va soliq siyosati kontekstida aks ettirishni talab qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. –T.: “Adolat”, 2020
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risidagi” 2018-yil 29-iyundagi PF-5468-son farmoni
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O'zbekiston-2030” strategiyasini tasdiqlash va uni savaraliamalga oshirish tadbirlari to'g'risida”gi 2020 yil 6 oktyabrdagi PF-6079 sonli Farmoni
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 30 dekabrda “O'zbekiston Respublikasining “2022 yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti to'g'risida”gi Qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-73-son qarori
5. O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasining “Soliq ma'muriyatchiligida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi 359-sonli qarori
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish va yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-1730-sonli qarori, 2012 yil 21 mart
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 2-fevraldagi “Sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risi”dagi PQ-4996-sonli qarori
8. O'zbekiston Respublikasining “Soliq va byudjet siyosatining 2018 yilga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlari qabul qilinganligi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida”gi O'RBQ-454-sonli qonuni, 2017 yil 18 dekabr
9. O'zbekiston Respublikasining qonuni “Soliq ma'muriyatchiligi takomillashtirilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida”gi O'RBQ-455-sonli qonuni, 2017 yil 18 dekabr
10. Mattos, E. Flypaper effect revisited: evidence for tax collection efficiency in Brazilian municipalities/ E. Mattos, F. Rocha, P. Arvate //Estudos Econômicos (São Paulo). – 2011. – T. 41. – №. 2. – P. 239-267
11. Жеребцов, А.Б. Управление формированием и развитием налогового потенциала региона: автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05 (15.); 08.00.10 / Жеребцов Андрей Борисович. - Москва, 2007. - 28 с.

12. Xudoyqulov S. K., Hududlarning soliq salohiyatini baholash metodologiyasini takomillashtirish // «Soliq ma'murchiligini takomillashtirish orqali soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning yig'iluvchanligini oshirish» mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya, Toshkent – 2018

13. Nicoletta Ferugilo (2007). Overview of Fiscal decentralization. UNDP.; Wallis J., Oates W. Decentralization in the Public Sector: An Empirical Study of State and Local Government // Fiscal Federalism: Quantitative Studies / Ed. by H. Rosen. Chicago: University of Chicago Press, 1988. – P. 13-15. Brennan, G. The Power to Tax: Analytical

14. Yuldasheva Umida, Hududlarning soliq salohiyatini aniqlash va tahlil qilish uslubiyotini takomillashtirish // Iqtisodiyot. 2021. №4. 68 б. (08.00.00. №25)

15. Масгрейв, Р.А. Государственные финансы: теория и практика / Р.А. Масгрейв, П.Б. Масгрейв // Пер. с англ. – М.: Бизнес Атлас, 2009. – 716 с.

16. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. No 1, yanvar-fevral, 2018 yil.

17. Слепнева Л.Р. Факторы, определяющие величину налогового потенциала Республики Бурятия // Вестник Экономист ЗабГУ. – 2013. – №6. – С. 122-136.

18. Рогатенюк Э.В. Оценка параметров налоговой политики Республики Крым // Ученые записки КФУ им. В.И. Вернадского. Серия Экономика и управление. – 2017. – Том 3 (69). – №1. – С. 70-84.

19. Mirzaev F.I. O'zbekistonda soliq yig'iluvchanligi darajasini oshirish yo'llari // i.f.n. ilmiy darajasi olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. – T.: BMA, 2012. – B.5.

20. Pardaev U.U. Davlat byudjeti solikli daromadlarini rejalashtirishda soliq potensialidan foydalanish // Moliya, 2013 yil 5-son. – Toshkent: 2013. – B.65-70.

21. Brehm, S. Fiscal Incentives, public spending, and productivity – county level evidence from a Chinese province/ S. Brehm // World Development.– Vol. 46.– 2013.–P. 92–103.

22. Yuldasheva U.A. Tax reform of 2019 in Uzbekistan// International journal of integrated education. 2020. Vol.3. №10. JIF-7.242(08.00.00.№2)

23. Юлдашева У.А. Зарубежный опыт государственного регулирования предприятий малого бизнеса// Бизнес-эксперт. Иқтисодиёт, 2020. №1(145). 181 б.(08.00.00. №3)

24. Илларионова Е.А. (2015) Экономический потенциал региона: содержание, оценка, предпосылки сбалансированного развития